

Szögi István

A TÁRSADALMI NEVELÉSRŐL

A marxizmus—leninizmus az embert, az egyént, az individuumot — annak lényegét — a társadalmi viszonyok összességének tekinti. „... Az emberi lényeg a maga valóságában a társadalmi viszonyok összessége”¹ — írja Marx a „Tézisek Feuerbach-ról” c. ismert írásában.

Marx és Engels nézeteit a nevelésről — filozófiájuk — a dialektikus és történelmi materializmus szerves részeként kell értelmezni, amely tartalmazza a természet és a társadalom forradalmi átalakításának gyakorlatát, így az ember átalakításának és nevelésének forradalmi gyakorlati feladatát is. Az ember úgy emelkedhetett ki az állatvilágból, hogy a természet átalakítása, szerszámkészítés és használata közben maga is átalakult. Tehát a természet „átalakítása”, az „átalakító” átalakulásához is vezetett. Együtt ment és ma is együtt megy végbe ez a természet és önmaga átalakító tevékenysége. A természet humanizációja ez a folyamat.

A francia materialistákkal és az utópista szocialistákkal szemben — akik úgy vélték, hogy neveléssel a társadalom élete gyökeresen megreformálható — ők azt vallják, hogy mivel a nevelést a társadalmi viszonyok határozzák meg, a nevelésnek így az osztálytársadalomban osztályjellege van és ebből következően a nevelés céljai és tartalma, sőt módszerei is a történelmi feltételektől függenek. Következésképpen csupán neveléssel nem változtatható meg a társadalom élete. A történetiség elvének érvényesítése adja kezükbe a kulcsot ahhoz, hogy bírálatot mondjanak a polgári nevelés osztályszempontjai felett. Engels „A munkásosztály helyzete Angliában” c. korai szociológiai írásában sokoldalú elemzését adja a polgári nevelésnek.

A munkások fizikai nyomorának vázolója után áttérve szellemi helyzetük elemzésére, ezeket írja: „Ha a burzsoázia csak annyit hagy meg az életből a munkásoknak, amennyi elengedhetetlenül szükséges, akkor nem csodálkozhatunk azon sem, hogy csak annyi képzettséget nyújt nekik, amennyit a burzsoázia érdeke megkíván.”² És ugyanitt írja e helyzet következményeiről: „A munkás arra van kárhóztatva, hogy eleven eltemesse magát a gyárban, hogy állandóan vigyázzon a fáradságtalan gépre, s ezt a legkegyetlenebb kínzásnak érzi. De a hatás egyszer s mind a legnagyobb mértékben eltompító mind a munkás testére, mind szellemére.”³ A munkások nyomorult életkörülményei, hiányos táplálkozása és embertelen munkakörülményei, amelyet Engels itt bírál, világosan érzékelteti az osztályszempontjait e nevelésnek, sőt osztálycéljait és osztálytartalmát is.

Közös írásukban, „A Kommunista Párt Kiáltványá”-ban már konkrétan körvonalazzák a kommunisták feladatait e kérdésben, melynek lényege a társadalmi nevelés megvalósítása, az osztálymonopólium megszüntetése. Megszüntetése még akkor is, ha a kispolgár ezt nem érti meg és felháborodik ezen, mivel ahogyan a jelzett műben írják; „... az osztályműveltség megszűnése az ő szemében azonos egyáltalában a műveltség megszűnésével.”⁴

A burzsoázia ezen felháborodik, mondván, mi a családi nevelés helyébe a társadalmi nevelést állítjuk; azt a hazug rágalmat terjeszti, hogy mi beavatkozunk a családi nevelésbe, társadalmasítjuk azt.

Marx, Engels viszont a következőképpen teszi fel a kérdést: „Vajon nem a társadalom határozza-e meg a ti nevelésedet is? Nem azok a társadalmi viszonyok határozzák-e meg, amelyek közt neveltek, a társadalomnak az iskola stb. révén történő közvetlenebb, vagy közvetettebb beavatkozása? Nem a kommunisták találták ki a társadalom hatását a nevelésre; ők csupán megváltoztatják e hatás jellegét, kiragadják a nevelést az uralkodó osztály befolyása alól.”⁵

Marx és Engels nagyon tervszerűen és tudatosan foglalkoztak a társadalmi nevelés kérdéseivel. „A Kommunista Párt Kiáltványá”-ban konkrétan utalnak arra, hogy mi lesz a teendő a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmeneti korszak idején. Ezt a gondolatot mutatja, hogy a program 10. pontjaként felvették a „minden gyermek nyilvános és ingyenes nevelése” követelményét (ami természetesen társadalmi nevelést jelent). Továbbá azt is, hogy „gyermeknek gyári foglalkoztatása szűnjék meg”, valamint azt a nagyon fontos és korszerű követelményt, hogy a „nevelést egyesíteni kell az anyagi termeléssel”.⁶

Tehát általános, kötelező, ingyenes társadalmi nevelés, amit a társadalom saját érdekében meg fog szervezni. Engels ezt a követelményt „A kommunizmus alapelvei” c. művében a következő szavakkal fejezi ki: „Minden gyermeknek nemzeti intézetekben és nemzeti költségen való neveltetése attól a pillanattól fogva, hogy nélkülözheti az első anyai gondozát.”⁷ Az idézett gondolatokból kiderül, hogy Marx és Engels rendkívül nagy jelentőséget tulajdonított a nevelésnek.

Engels elemzéséből, amelyet „A munkásosztály helyzete Angliában” c. művében ad, kitűnik, hogy a tőkés társadalomban a munkásosztály csak elemi ismereteket sajátíthat el. A tőkés osztálynak ahhoz fűződik érdeke, hogy a munkás megtanulja kezelni a gépet, azaz megtanulja a legelemibb műveleteket, amelyek munkája végzéséhez elengedhetetlenül szükségesek. Az elemi ismeretek viszont a tőkés munkamegosztá következőben egyoldalúságot, mégpedig szellemi és testi egyoldalúságot eredményeznek. Engels ennek a roppant fontosságú kérdésnek a felismeréséhez a társadalmi munkamegosztás elemzése útján jut el. A munkamegosztás elemzése útján, amely óriási termelőerő növelő tényező, amennyiben a specializálódást eredményezi, de emellett a specializálódás mellett a társadalom megosztottságát is eredményezi. Ez a megosztottság a tőkés termelési módban éri el tetőpontját.

A munkamegosztásnak erről a társadalmi vonatkozásáról, ami a társadalmi megosztottságot, az antagonizmust eredményezi, gyakran megfeledkeznek. Pedig a szellemi és a fizikai munka, a falu és a város elkülönülése és szembenállása, továbbá az, hogy a társadalom egyes csoportjainak, osztályainak csak a munka, más csoportjainak és osztályainak meg csak az élvezet jut, a magántulajdonosi viszonyok közötti társadalmi munkamegosztásnak egyenes következménye. Ebben jut kifejezésre az az egyoldalúság, szellemi megnyomorítottság, amely a tőkés társadalom emberét jellemzi.

A polgári társadalom embere fejlődésének egyoldalúságát jellemezve Engels az „Anti-Dühring”-ben a következőket mondja: „Azáltal, hogy a munkát megosztják, megosztják az embert is. Az egyetlen tevékenység kiképzésének áldozatául esnek az összes többi testi és szellemi képességek. Az embernek ez a megnyomorodása ugyanabban a mértékben nő, mint a munkamegosztás ...”⁸

Ha a társadalomalakulat fejlődését természettörténeti folyamatként fogjuk fel, azt tapasztaljuk, hogy itt nem az egyes, az egyedi, az individuum felelős saját tetteiért, a viszonyokért, amelyeket ő megtestesít, megszemélyesít, mint bizonyos osztály-

érdekek hordozója, — mivel ő ezeknek a viszonyoknak csupán terméke — hanem a társadalmi viszony, amelyet a munkamegosztás adott társadalmi rendszere létrehozott.

A tőkésre és munkásra egyaránt vonatkozik a megállapítás, hogy „Az emberi lényeg a maga valóságában a társadalmi viszonyok összessége.” Különbséget köztük csak a munkamegosztás hozott, mivel számukra különböző helyet jelölt ki a társadalomban.

A társadalom osztályokra való tagozódása a termelés elégtelenségén alapszik. Ha a termelőerő fejlettsége kiküszöböli a termelés elégtelenségét, és biztosítja a társadalom számára a bőséget, akkor megszűnnek az osztályok. Ez a szocialista forradalom időszaka, ahol a proletariátus vezetésével végbemegy a régi politikai uralomnak, a művelődés és szellemi vezetés mindenféle monopóliumának a megszűnése. Az történik tehát, hogy a társadalmi munkamegosztás történelmileg kialakult és az osztálytársadalmak időszakához kötődő formáját végleg leküzdik.

A társadalmi munkamegosztás szakadékokat vitt az emberek közé. Az egységet saját ellentéteire bontotta. Ez történelmileg szükségszerű volt, mivel a fejlődés útja ezen keresztül vezetett. A társadalom anyagi és szellemi megosztottságának megszűnése fejlődésének egy bizonyos pontján éppoly szükségszerű, mint létrejötté volt. A társadalom szellemi és anyagi megosztottsága kialakulásánál pozitív szerepet játszó munkamegosztás később (főleg a tőkés termelési módban) a végletekig osztotta meg az embert és a társadalmat. Ezért itt már nem következhet más önnön tagadásán kívül:

A szocialista forradalom után teremődnek meg azok a feltételek — anyagi és társadalmi viszonyok —, amelyek szükségesek az ember méltóságának tényleges megvalósulásához, személyiségének kibontakozásához. Ehhez Engels szerint az előbbi egyoldalú fejlődéssel szemben csakis a sokoldalú fejlődés útján juthat el az ember.

A szocialista forradalommal a munka egyetemessé válik. (A termelési folyamatban mindenki résztvesz közvetlenül vagy közvetve.) Kezdetét veszi az ember lényegének igazi felismerése és gyakorlati megvalósulása. Valójában csak kezdetét veszi, mert a szocializmus mint a kommunista társadalomhoz vezető út alsóbb foka, állomása, lépcsőfoka, ezt még nem oldja meg, csupán az alapokat rakja le, amelyek azonban elégségesek ahhoz, hogy a korábban meglévő különbségek egyre fokozatosabban kiküszöbölődjenek és végül teljesen megszűnjenek. A termelési eszközöknek köztulajdonba való vétele döntő szerepet játszik ebből s szempontból. Ugyanis ezen az alapon lehetséges egyetemessé tenni a munkát, vagyis úgy, hogy mindenkit dolgozóvá teszünk, hogy mindenkinek egyforma lesz a tulajdonhoz való viszonya, és egyenlő esélyei lesznek képességei tényleges kibontakoztatásához. Továbbá csakis a végzett munka, amelyet a társadalom elismer, ad jogot számára a javakból való részesedésre.

Ez kiindulópont az „egyetemesen fejlett egyéniség” irányában, amely mostantól kezdve fokozatosan leküzdí a polgári társadalom embere fejlődésének egyoldalúságát, aki az egyetlenegy tevékenységi kiképzettség áldozata volt többi testi és szellemi képessége rovására.

Az egyoldalúan kiképzett munkást, aki egy bizonyos társadalmi részletfunkció hordozója volt, felváltja az „egyetemesen fejlett egyéniség”. A társadalomnak új emberekre lesz szüksége és meg is fogja teremteni azokat. Erről Engels „A kommunizmus alapelvei” c. írásában a következőket mondja: „A munkamegosztás tehát, amelyet a gépek máris alá-ástak, s amely az egyik emberből parasztot, a másiktól szütert, a harmadiktól gyári munkást, a negyediktől tőzdespekulánst csinál, teljesen el fog tűnni. A nevelés gyorsan végig tudja majd vezetni a fiatalokat a termelés egész rendszerén, képessé teszi őket, hogy sorban egyik termelési ágról áttérjenek a másikra,

mindenkor aszerint, hogy mire készíti őket a társadalom, vagy saját hajlamaik. A nevelés tehát megszabadítja őket attól az egyoldalú jellegtől, amelyet a mostani munkamegosztás minden egyesre rányom. Ekképpen a kommunista módon szervezett társadalom alkalmat fog adni tagjainak, hogy mindenoldalúan kifejlesztett adottságaikat mindenoldalúan működtessék”.⁹ A kommunista társadalom sokoldalú szükségletének kielégítéséhez, a sokoldalú nevelés olyan embereket teremt tehát, akik új módon gondolkodnak, új vonásaik vannak és újszerűen cselekszenek.

Marx és Engels az I. Internacionálé 1866-os genfi kongresszusának „Az ideiglenes Központi Tanács küldöttei részére adott utasításaiban” találhatjuk meg a nevelés általuk elképzelt fogalmának körülírását. Eszerint nevelésen 3 dolgot értünk: 1. értelmi nevelést, 2. testi nevelést és 3. technológiai képzést, amely megismerteti a termelés folyamatainak fő elveivel.

Itt az ember sokoldalú nevelése, mint konkrét feladat szerepel. Látjuk, hogy első és fő helyen az értelmi nevelés áll, melyről Engels a Kommunista Kiáltvány 1890-es német kiadása Előszavában azt írja: „A kiáltványban felállított tételek végső győzelmét illetően Marx csakis és kizárólag a munkásosztály szellemi fejlődésére hagyatkozott, amelynek az együttes cselekvésből és a véleménycseréből szükségszerűen ki kellett sarjadtania”.¹⁰

Marx és Engels a munkásosztály szelleimi fejlődésének, a tudománynak óriási szerepet tulajdonítottak. Számukra a tudomány történelmet mozgó erő.

Ebből a szempontból rendkívül érdekes, ahogyan Engels az „Anti-Dühring”-ben konkretizálja és továbbfejleszti a neveléssel kapcsolatos addigi gondolatokat. Dühringet leleplezve, aki azt tartja, hogy a jövőendő társadalom népiskolája a tanulóknak azt adja majd, ami „önmagában és elvileg vonzhatja az embert”. Engels azt állítja, nem elég csak azt tanítani, ami „önmagában vonzó”. Engels módszeres oktatást követel, ahol az értelmiképességnek megfelelően fokozatok vannak e folyamatban. A tárgyak tanítása rendszerességet követel meg, ami kizárja, hogy csak a „vonzó” momentumokat ismerje meg a gyerek. Engels a tudományok alapjainak módszeres és biztos elsajátításáért harcolt, a Dühring-i csak „vonzó” kérdésekkel szemben. Az engelsi mély bírálat a kérdésben kiegészül egy teljes és dialektikus világszemlélet kialakításának igényével, ahol a természettudományok, a matematika, a fizika, a kémia, stb. — amelyek közül Dühring pl. a kémiát teljesen mellőzte — elmélyült elsajátítása objektíve magában hordja a történeti elvet, amely megmutatja az élő világ fejlődését, a szervezetek fejlődését. Tehát megmutatja a természet objektív dialektikáját. Éppen ezért mondja Engels — bírálva Dühringet —: nem elég a puszta „leírás”, a „szórakoztatás” az önmagában vonzó ismeretnyújtás. Határozott, rendszeres és módszeres nevelésre van szükség. A tények leírását — megfigyelését — konkrét elemzésnek kell követnie. Vagyis az empirikus megfigyelést ki kell egészíteni a logikai elemzéssel. A megismerés e szakaszait nem lehet egymás rovására előnyben részesíteni, vagy az egyiket a másiktól elszakítani.

A természettudományok oktatásának területén kifejtettekhez hasonlóan bírálja Engels Dühring „baloldali” frázisait az irodalom, a nyelv, a történelem stb., tehát a társadalomtudományok területén is. Hangsúlyozva ezek nagy nevelőerejét és értelmi képességet fejlesztő vonásukat. Itt most nem megyünk bele a magyar közoktatás utóbbi években történt, nem eléggé meggondolt intézkedéseinek elemzésébe (lásd: a történelem érettségi tárgyként való megszüntetése), csupán utalunk rá. A csőd kiküszöbölése azóta megtörtént. De hivatkozunk arra az alapvető engelsi gondolatra ezzel kapcsolatban, hogy e tárgyak tanítása elengedhetetlen alap a dialektikus materialista világnézet kialakításához és az egyedül helyes társadalomfelfogás létrejöttéhez.

Dühringnél az élettől, a gyakorlattól elvonatkoztatott, elszigetelt „leíró”, isme-

retnyújtásról van szó, amely „vonzó”. Engelsnél viszont egy cselekvő tudományról, amely a forradalmi harc fegyveréül szolgál és a valóság dialektikus megismerését ill. forradalmi megváltoztatását van hivatva szolgálni.

Az osztálytársadalomban szakadatlanul folyik mindenki harca mindenki ellen. Igazi emberi élet csak a kommunista társadalomban lehetséges, ahol az ember valóban közösségi emberré válik, mivel itt létrejönnek a valóban emberi kapcsolatok. Erről mondja Engels az Anti-Dühring-ben: „Az egyéni létért való küzdelem végetért. Ezzel válik csak ki az ember bizonyos értelemben végérvényesen az állatvilágból, s lép át állati létfeltételekből valóban emberek közé. ... Csak ettől kezdve fogják az emberek teljes tudatossággal maguk csinálni történelmüket, csak ettől kezdve lesznek meg az általuk mozgásba hozott társadalmi okoknak túlnyomóan és egyre fokozódó mértékben az általuk akart hatásaik is. Ez az emberiség ugrása a szükségyszerűség birodalmából a szabadság birodalmába.”¹¹

A társadalmi munkamegosztás, amely szellemileg teszi egyoldalúvá a munkát, kiegészül a technikai munkamegosztással, amely a testi fejlődést teszi egyoldalúvá, mivel néhány jól begyakorolt mozdulatra kényszeríti az egyik munkást az egyik foglalkozási ágban, a másikat egy másikban. Ennek a lélekölő és testi képességeket eltorzító, megnyomorító gyári munkamegosztásnak (technikai) az ellensúlyozására hangsúlyozzák Marx-ék a testi nevelés fontosságát, amelyhez Engels még a harci gyakorlatokat, sőt ezen belül még taktikai feladatok megoldását is fontosnak tartja, mint amelyeknek értelmi képességet fejlesztő jelentősége is van. Tehát a testi fejlesztés itt, mint látható, a gyakorlati praktikus célok szolgálatában áll. ahol a szó szoros értelmében is harcra készít fel a burzsoáziával való osztályütközetben, azaz az ifjúság katonai előkészítését eredményezi.

És végül e nevelési programban döntő helyet foglal el a politechnikai nevelés, amelynek lényege az, hogy a felnövekvő nemzedéket meg kell ismertetni a termelési folyamat alapelveivel, ezáltal képessé kell tenni őt arra, hogy bánni tudjon a legegyszerűbb munkaeszközökkel. Hogyan juthat ilyen ismeretek birtokába az ember? Úgy gondoljuk, ehhez éppen a marxi nevelési alapelvek komplex megvalósítása vezet el, szemben a Dühring-i „vonzó” ismeretekkel, mégpedig úgy, hogy módszeresen elsajátítja azokat az alapismereteket, amelyek a legkülönbébb termelési folyamatok alapelveinek megértéséhez szükségesek. A matematika, a fizika és a kémia úgy tűnik, ebből a szempontból primér szerepet játszik. S bár ha Engels ezt ilyen pontossággal nem fejtette ki, mégis, amikor ezeknek nagy fontosságát hangsúlyozta a Dühringgel folytatott vita során, akkor erre godnolhatott. Úgy hisszük, itt a részletek mellőzése esetén is világos, hogy ezek az ismeretek ténylegesen alapját képezik a sokoldalúvá válásnak. Ugyanis ezek az ismeretek azok, amelyek minden munkatevékenység területén elengedhetetlenek. Tehát értelmi képességet fejlesztő vonásuk alapját képezi a gyakorlati-technológiai folyamatoknak is. Az orvos, az építész, a tervező, az agronómus és textilmérnök, de a művész és a nyelvész számára is egyaránt nélkülözhetetlenek. Nélkülözhetetlenek — írja Lenin — a „Baloldaliság a kommunizmus gyermekbetegsége” c. művében: „...arra, hogy minden irányban fejlett és minden irányban iskolázott embereket, olyan embereket neveljenek, tanítsanak és képezzenek ki, akik mindenhez értenek.”¹² Természetesen nem állítjuk, hogy itt a „mindenhez értés” következik be, mivel a sokoldalúan fejlett és iskolázott ember eszménye csupán a múlttal, a szakmák misztifikálásával szemben az egyoldalúan fejlesztő, az egy szakmába való bezártsággal szemben létrejövő új perspektívát jelöli, amely a tőkés munkamegosztás által szellemileg és testileg megnyomorított embernek az ellentettjét jelenti. A szocialista kultúrforradalom feladata, hogy munka közben átalakítsa és eme sokoldalúság követelményének megfelelővé tegye az embert. És a lenini „mindenhez ér-

tésnek” még egy vonatkozását említjük: azt ti., hogy ez osztársadalmi méretekben értendő, mivel az egyes ember legyen bár univerzális tudású, az összemberi ismereteknek mégis csak egy kis részecskéjét ismerheti.

A politechnikai nevelésnek ezen túl még az a funkciója is van, hogy az embert mint a gép függvényét a gép tudatos urává tegye. Ez azért lehetséges, mert az ember érti az egész termelési folyamat alapelvét és könnyen tájékozódik bonyolult gépek között is, továbbá könnyen át tud térni az egyik munkaágról a másikra, mivel nagyon tudatos viszony kapcsolja őt a termelés minden eszközéhez. Így és csakis így valósulhat meg az, hogy a munkás nem annyira „a termelési folyamatba bezártként” sze replő jelentéktelen lény, hanem aki a termelési folyamat mellé lép, mint annak irányítója.

Ez teljesen új minőségi változás az embernek a termelésben elfoglalt helyzete szempontjából. Minőségileg új helyzet ez, mivel itt az ember a korábbi állapottal szemben kivonja magát a gyártás közvetlen technikai végrehajtása alól, és végérvényesen megszűnik a közvetlen gyártási folyamat „alkatrésze” lenni. Ura lesz a modern, maga alkotta gépeknek és nem szolgálja. Az ember a szocializmus teljes felépítése idején még közvetlen részt vesz a gyártási folyamatban, a termelés legtöbb szférájában. Ez a gyártási folyamat azonban a tudományos technikai forradalom eredményeként automatizált gyártási folyamattá alakul át, ahol az ember még a vezérlés és szabályozás funkcióit is automatikus műszereknek adja át. Az ember — főleg a beállítás és karbantartás műveleteit végzi el. Az ember tehát „mellette áll” a tulajdonképpeni termelési folyamatnak, amelyet előkészít most már valóban alkotó munkájával. És itt igazolódik a marxí tétel: „A munka többé nem annyira a termelési folyamatba bezártként jelenik meg, mint inkább az ember őrzőként és szabályozóként viszonyul magához a termelési folyamathoz. (...) Többé a munkás nem iktat be módosított természeti tárgyat középtárgként az objektum és maga közé; hanem a természeti folyamatot, amelyet ő iparivá változtatott át, iktatja eszközként maga és a szervesetlen természet közé, amelyet hatalmába kerít.”¹³

A szocializmusban a teljes gépesítéssel, a komplex automatizálással a gyártási folyamat a társadalmi termelés részeként olyan folyamattá válik, amelyben az ember a természettel való anyagcseréjét technikai folyamattá változtatott természeti folyamatként végzi és ellenőrzi.

Az embernek ez a minőségileg új helyzete a termelésben döntő fontosságú egyéni fejlődése szempontjából is, s abból a szempontból is, hogy ténylegesen megérthessük a termelőerők történelmileg új minőségét. Megváltozik a munka jellege a dolgozó ember számára, könnyebbé válik és teherből valóban élvezet és öröm lesz, miután most már nem a géprendszernek alávetve dolgozik közvetlenül, hanem — szocialista feltételekről lévén szó — minden egyhangú fizikai és szellemi munka alól felszabadulva más alkotó, produktív tevékenység felé fordulhatnak kedvük és a társadalom igényeinek megfelelően.

Úgy gondoljuk, hogy e nevelési elvek (értelmi, testi, technológiai), amelyeket korántsem a teljesség igényével igen szűkös keretek között csak vázoltunk, elégségesek arra, hogy betekintést engedjenek Marx, Engels sokoldalú alkotó tevékenységébe, és hogy mai aktuális tennivalóink döntő láncszemkéént kezeljük.

IRODALOMJEGYZÉK

1. MEM. 3. (Budapest, 1960.) 9. old.
2. MEM. 2. (Budapest, 1958.) 313—314. old.
3. Uo. 370. old.
4. MEM. 4. (Budapest, 1959.) 456. old.

5. Уо. 456. old.
6. Уо. 460. old.
7. Уо. 357. old.
8. MEM. 20. (Budapest, 1963.) 287. old.
9. MEM. 4. (Budapest, 1959.) 360. old.
10. Уо. 573. old.
11. MEM. 20. (Budapest, 1963.) 279. old.
12. LÖM. 41. 31. old.
13. MEM. 46/II. 168—169. old.

И. Сеги

ОБ ОБЩЕСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ

Деятельность человека в преобразовании природы и самого себя вместе и одновременно происходила в едином процессе. Это является гуманизацией природы. Все это справедливо для предыстории человечества, но точно также справедливо и для его настоящего и будущего, т.е. и для истинной его истории.

Маркс и Энгельс в соответствии с этой точкой зрения историчности разработали основные принципы *необходимости воспитания* — образования общественного будущего.

В этом процессе классики марксизма показывают исторически неизбежно наступающие — однако, с точки зрения мирового человеческого развития имеющие только переходный характер — антагонизмы, искажения. Они показывают, каким образом разделение труда разделяет общество и человека. Они приходят к выводу, что в возникновении искажений станет решающим сокращение благ, а в продолжении искажений — рост благ.

Эти искажения человек преодолевает благодаря развитию производительных сил — в первую очередь, развитию субъективной производительной силы, т.е. своей силы знания в определенном периоде (по способу естественной закономерности). Создавая такое положение, где развитие экономических отношений ведет к ликвидации всякого неравенства (материального — духовного) человечества.

Так созданные, действующие до сих пор неволевые влияния общественный причин преобразуют в волевые влияния. Познание этого в наши дни все более отчетливо вырисовывается перед всем человечеством.

Деятельность человека в преобразовании природы и самого себя образует диалектическое единство. Познание этого единства стало возможным благодаря марксистскому материалистическо-историческому пониманию. Задача современности состоит в том, чтобы усвоить это познание и использовать его достижения в интересах будущего.

Воспитание — образование предстает поэтому здесь чрезвычайно новым образом, а именно в качестве идеала универсально-многостороннего человека.

Актуальность этих мыслей автор считает практическим вопросом огромной важности в процессе решения современных задач строительства социализма.

